TDAU

2026-YIL, MART. №3-SON

AGROBIZNES, FAN VA TEXNOLOGIYALAR

АГРОБИЗНЕС, НАУКА И ТЕХНОЛОГИИ

AGRIBUSINESS, SCIENCE AND TECHNOLOGY

ILMIY - AMALIY ELEKTRON JURNAL

№ 083688

ISSN: 3060-5245

TOSHKENT - 2026

BOSH MUHARRIR
Oblomuradov Narzullo Naimovich – i.f.d. (DSc), professor.
Bosh muharrir o‘rinbosarlari:
Islamov Soxib Yaxshibekovich – q.x.f.d. (DSc), professor.
Sultonov Kamoliddin Sadriddinovich – q.x.f.d. (DSc), professor.
Farmonov To‘lqin Xayitmurodovich – i.f.d. (DSc), professor.
Muharrir:
Beglayev Uchqun Xurramovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent.
Tahrir hay’atining xalqaro a’zolari:
Kusainov Xalel Xaymullayevich – i.f.d. professor (Qozog‘iston davlat texnologiya universiteti)
Vilija Aleknevičienė – i.f.d. professor (Universitet Vitovta Velikogo)
Gilbert Ludwig – professor, (Jamk University of Applied Sciences)
Bobojonov Ixtiyor Baxtiyorovich – i.f.d. professor (Germaniyaning Leybnits nomidagi Markaziy Osiyoda qishloq xo‘jaligini rivojlantirish instituti (IAMO))
Daiva Makutenene – professor, (Vitautas Magnus universiteti, Litva)
Xaitboyeva Nargiza Alikulovna - i.f.d. dotsent (Tojikiston davlat huquq, biznes va siyosat universiteti)

Tahrir hay’ati:

08.00.00-**Iqtisodiyot fanlari:**
Gulyamov Saidasror Saidaxmedovich – i.f.d. (DSc), professor;
Saidov Muxammad-Ali Xakimovich – i.f.d. (DSc), professor;
Rustamova Iroda Baxramjanovna – i.f.d. (DSc), professor;
Ochilov Ilhom Sayitqulovich – i.f.d. (DSc), professor;
Askarov Nazimjon Niyozovich – i.f.d. (DSc), professor;
Abdullayev Altinbek Yangibayevich – i.f.d. (DSc), professor;
Abduvasikov Abduaziz Abdulazizovich – i.f.n. professor;
Mamadiyarov Dilshad Uralovich – i.f.n. dotsent;
Achilov Mashrab Ulug‘bekovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;
Galimova Feryuza Rafikovna – i.f.n. dotsent;
Odilova Dilnozaxon Barnayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;
Yangiboyev Dilshod G‘ulomovich – i.f.f.d. (PhD);
Saidova Dildora Nurmatovna – i.f.n. dotsent;
Dexkanova Nilufar Sagdullayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;
Roziqov Jahongir Mustaqim o‘g‘li – i.f.f.d. (PhD), dotsent;
Boltayev Nurali Shiramatovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;
Ibragimova Madina Ismoilovna – i.f.f.d. (PhD), dotsent.

06.00.00-**Qishloq xo‘jaligi** fanlari:
Shokirov Alisher Djuraboyevich – q.x.f.d. (DSc), professor;
Mardanov Husniddin Xolbozorovich – q.x.f.d. (DSc);
Abdiyev Fozil Rashidovich – q.x.f.d. (DSc);
Sattorov Maqsud Axtamovich – q.x.f.d. (DSc);
Yuldashov Nurbek Ergashovich – v.f.d. (DSc);
Xalmirzayev Dilmurad Kamilovich – q.x.f.d. (DSc), dotsent;
Namazov Ixtiyor Choriyevich – q.x.f.d. (DSc), professor;
Eshonqulov Jamoliddin Saporboy o‘g‘li – q.x.f.d. (DSc), professor;
Abdullayev Anvar Kodirullayevich – b.f.n., katta ilmiy xodim;
Atabayev Ma’ruf Maxmudovich – q.x.f.n. professor;
Safarov Asqar Asadullayevich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;
Mustafakulov Davron Mamatqulovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;
Kasimov Botir Sadriddinovich – q.x.f.f.d. (PhD);
Akramov Umidilla Ikramdjanovich – q.x.f.n. dotsent;
Elboboyev Abdug‘ani Shuxrat o‘g‘li – q.x.f.f.d. (PhD);
Muxammadov Yo‘ldoshbek Akmal o‘g‘li – q.x.f.f.d. (PhD);
Maxmudova Shaxnoza Abdufattaxovna – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;
Idrisov Xusanjon Abdujabborovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent.

MUASSIS
Toshkent davlat agrar universiteti

ALOQA UCHUN MA’LUMOTLAR
Manzil: Toshkent viloyati, Qibray tumani, Universitet ko‘chasi, 2-uy.
Jurnalning telegram manzili:
t.me/agrobiznes_elektronjurnal
E-mail: licht-1989@mail.ru
Jurnalning rasmiy sayti:
https://www.agrobiznesjournal.uz
Tel: +(998) 93 439 30 00

Jurnalning ilmiyligi:

Ma’lumot uchun, OAK Rayosatining 30.11.2024-yildagi №364/5-sonli qarori bilan 08.00.00-Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha, 08.05.2025-yildagi №370/5-sonli qarori bilan 06.00.00-Qishloq xo‘jaligi fanlari bo‘yicha “Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxati”ga kiritilgan.

Elektron nashr, 911 sahifa. E’lon qilishga 2026-yil 31-martda ruxsat berildi.

“AGROBIZNES, FAN VA TEXNOLOGIYALAR” ILMIY-AMALIY *ELEKTRON* JURNALI

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 – Makroiqtisodiyot
08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 – Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 – Xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 – Ekonometrika va statistika
08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 – Marketing
08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 – Menejment
08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati.

06.00.00 – QISHLOQ XO‘JALIGI FANLARI

06.01.01 – Umumiy dehqonchilik. Paxtachilik
06.01.02 – Melioratsiya va sug‘orma dehqonchilik
06.01.03 – Agrotuproqshunoslik va agrofizika
06.01.05 – Seleksiya va urug‘chilik
06.01.06 – Sabzavotchilik
06.01.07 – Mevachilik va uzumchilik
06.01.08 – O‘simlikshunoslik
06.01.09 – O‘simliklarni himoya qilish
06.01.11 – Qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini saqlash va qayta ishlash
06.02.02 – Qishloq xo‘jaligi hayvonlarini oziqlantirish va ozuqa tayyorlash texnologiyasi
06.02.03 – Xususiy zootexniya. Chorvachilik mahsulotlarini ishlab chiqarish texnologiyasi
06.03.01 – O‘rmon ekinlari. Seleksiya, urug‘chilik va shaharlarni ko‘kalamzorlashtirish. O‘rmonlar agromelioratsiyasi va himoya o‘rmonlarini barpo etish, Dorivor o‘simliklar introduksiyasi, yetishtirish texnologiyasi va agrofarmekologiyasi.

M U N D A R I J A

IQTISODIYOT FANLARI

SABIROV XASAN NUSRATOVICH, YUNUSOV BEKZOD XAYRUBLOYEVICH
O‘zbekiston bank tizimida yashil kreditlashni rivojlantirishning institutsional asoslari.....13
SAPAYEV MAXSUDBEK KARIMOVICH
Davlat budjeti ijrosini ta’minlashda soliq nazoratini amalga oshirish yo‘nalishlari.....20
ALLAYAROVA MASTURA KUDRATULLAYEVNA
O‘zbekiston Respublikasida jamg‘arib boriladigan pensiya ta’minoti tizimining shakllanish asoslari va rivojlanish istiqbollari.....26
АКАБИРОВА ДИЛОРО НИГМАТОВНА, АЗИМБОЕВА ШАХОДАТ ХАМДАМ ҚИЗИ
Экономическая оценка внедрения агротехнологий (Agtech) в сельское хозяйство Республики Узбекистан (на примере Хорезмской области).....34
ASHUROVA MAFTUNA ORTIQ QIZI
Xizmatlar sohasining tarmoqlar bo‘yicha tarkibiy tuzilishini shakllantirish jarayonlarini davlat tomonidan tartibga solish va qo‘llab-quvvatlash amaliyoti.....39
XO‘**JAMURODOVA ODINAXON KOMILJON QIZI**
Xususiy sog‘liqni saqlash tizimida boshqaruvni takomillashtirish yo‘nalishlari.....46
ULUG‘**BEKOV SARDORBEK ULU**G‘BEKOVICH
Inson kapitali va kreativ qatlam kategoriyalarining konseptual asoslari.....54
SAYITQULOV JAHONGIR ILHOMOVICH
Raqamli bank xizmatlari orqali moliyaviy samaradorlikni oshirishga doir xorijiy tajribalar tahlili.....62
ASHUROVA MAFTUNA ORTIQ QIZI
Xizmatlar sohasida investitsion resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish xorij tajribasi va uni mamlakatimizda qo‘llash masalalari.....69
MULLAYEVA MEXRANGIZ AXTAM QIZI
Samarqand viloyatida xizmat ko‘rsatish korxonalari faoliyati samaradorligini oshirish omillari va rivojlanish istiqbollari.....75
ISMOILOVA NIGORAXON MAHMUDJON QIZI, IBROXIMOV MUHAMMADSODIQ XOKIM O‘G‘LI
O‘zbekiston Respublikasi yalpi ichki mahsulotining 2021–2025 yillardagi dinamikasi: statistik tahlil va iqtisodiy o‘sish tendensiyalari.....83
BARATOV SAMARIDDIN ABDUKAHAROVICH
Inson kapitali rivojlanishini baholashga ta’siri va uslubiy yondashuvlar bo‘yicha ko‘rsatkichlari.....93

SHODMONQULOV KAMOLIDDIN MURODILLAYEVICH
Kichik sanoat zonalarini rivojlantirish orqali hududiy eksport salohiyatini oshirish yo‘llari.....100
XOLMIRZAYEV ULUG‘BEK ABDULAZIZOVICH
Davlat-xususiy sheriklik modellari, shakllari va mexanizmlari tasnifi.....108
JABBAROV NURBEK ATANAZAROVICH
Sanoat sohasida energiya resurslaridan foydalanishda kvantil regressiya (quantile regression) modelini qo‘llash.....124
SULTON**OV SHODIYOR ABDUHALILOVICH**
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning ijtimoiy ahamiyati.....131
SHODMONQULOV KAMOLIDDIN MURODILLAYEVICH, SHOMURODOVA MADINA BAHROM QIZI
Tovar sotishda marketing faoliyatining nazariy-uslubiy asoslari.....140
YAKUBOV SANJARBEK FOZILBEKOVICH
Lalmi yerlarda indeksli sug‘urta tizimini joriy etishning nazariy–ilmiy asoslari.....149
QO‘**ZIBOYEV BEHZOD HAMIDOVICH**
O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotga o‘tishning hozirgi holati va istiqbollari.....157
SULTONOV SHODIYOR ABDUHALILOVICH
Xizmat ko‘rsatish sohasida innovatsion yechimlar va kichik biznesning raqobatbardoshligi.....166
ERGASHEV OLLOYOR FURQAT O‘G‘LI
Ichki auditning institutsional mohiyati va uning korporativ boshqaruv tizimidagi o‘rni.....175
TAG‘**OYEV FERUZ** YORQULOVICH
Hududlarda sanoat korxonalari faoliyatini ifodalovchi statistik ko‘rsatkichlar tizimi va tavsifi.....187
DO‘**SIMOV SHOHRUH SHAMURATOVICH**
Mintaqa iqtisodiy rivojlanishiga ta’sir qiluvchi omillar tahlili (Xorazm viloyati misolida).....196
RAHIMBOYEV MUXTORBEK IKROM O‘G‘LI
Qoraqalpog‘iston Respublikasida aholi bandligi va daromadlari dinamikasi.....203
XAMIDJONOV ABDULAZIZ XASANOVICH, UMARALIYEVA BAXTILAXON RAXMONALI-QIZI
Interaktiv marketingning mohiyati va o‘ziga xos xususiyatlari.....211
BEKJANOV DILMURAD YO‘LDASHOVICH
Qishloq xo‘jaligi oziq-ovqat ta’minot zanjirini optimal tartibga solishning metodologik asoslari.....219
ABDULLAYEV ASLIDDIN NABI O‘G‘LI
Mamlakatning iqtisodiy rivojlanishida qurilish sanoati ahamiyati.....226
AXMEDOV NU'MONJON MUHAMMADUMAROVICH
Soliq nazorati tushunchasi va uning iqtisodiy mohiyati.....234

JO‘RAYEV FARHOD MAMADIYOVICH, PIRMATOVA DILNOZA ORTIQBOYEVNA
Mamlakatimizda gilos yetishtirish va eksportni rivojlantirishning strategik jihatlari.....240
YUSUPDJANOVA NARGIZA UTKIROVNA
Xususiy uy-joy fondidan foydalanish va uni boshqarishning me’yoriy-huquqiy asoslari.....245
AXMEDOVA NILUFAR SHUXRATOVNA
Kichik va yirik biznes subyektlari integratsiyasi samaradorligini oshirishning ilg‘or xorij tajribalari va ulardan foydalanish istiqbollari.....254
SAYITBAYEV SHERMIRZA DATKAMIRZAEVICH
O‘zbekiston Respublikasi moliya tizimining institutsional asoslari va rivojlanish tendensiyalari.....265
БЕКЧАНОВ ДАВРОН МАШАРИПОВИЧ
Ҳудудларни иқтисодий ривожлантиришда ижтимоий капиталнинг ўрни: социологик ёндашув.....274
RAJABOV ALIBEK XUSHNUDBEKOVICH
Innovatsion iqtisodiyot sharoitida ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish tendensiyalarini boshqarishdagi zamonaviy yondashuvlar.....283
AXMEDOVA NILUFAR SHUHRATOVNA, RISBEKOVA DILFUZAXON JALOLIDIN QIZI
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda davlatning tartibga solish mexanizmlari va hududiy farqlar: O‘zbekiston misolida.....290
XIDIROV ALIMARDON DAGAROVICH
Hududlarda tog‘turizmini rivojlantirishda investitsiyalarning roli va undan samarali foydalanish muammolari.....296
SHODIYEV MURODJON BAKIROVICH
Moliyaviy hisobotni taqdim etish va hisob siyosatini shakllantirishning nazariy-huquqiy asoslari (1-sonli BHMS asosida).....308
TURSUNOVA NAZOKAT TOLIBJONOVNA
Hududiy innovatsion faollikni oshirishning konseptual asoslari va uning iqtisodiy o‘sishga ta’siri (Buxoro viloyati misolida).....316
RAXMANOV MUXAMMADELDOR
Risklarni boshqarishning konseptual asoslari.....323
IKROMOV ELYOR IBODULLOYEVICH
Hududlarda transport xizmatlari infratuzilmasini rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari.....330
TURSUNOVA NAZOKAT TOLIBJONOVNA
Hududiy innovatsion tizimlar samaradorligini oshirish: global tajriba va milliy imkoniyatlar tahlili.....337
YUSUPOV ABBOSXON ALIYEVICH
Kichik biznes subyektlari faoliyatida inson resurslaridan foydalanish va kadrlar boshqaruvi mexanizmlari tahlili.....348

MUROTKOSIMOV SHOXRUX ABDISALIMOVICH
Qurilish korxonalarida korporativ ijtimoiy boshqaruvning nazariy modellari, asosiy prinsiplari va boshqaruv instrumentlari.....357
ТОПИЛДИЕВ СОХИБЖОН РАХИМЖАНОВИЧ
Ўзбекистон иқтисодиётини IT-парклар ва сунъий интеллект орқали ривожлантириш йўллари.....368
SOATOV YUSUF XO‘JAYOR O‘G‘LI
Turkiy davlatlar o‘rtasida turizm sohasini rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari.....377
DJURAYEVA IRODA BAHROM QIZI
Sun’iy intellekt asosida moliyaviy firibgarlikni aniqlash tendensiyalari.....383
BABAXOLOV SHERZOD BAXTIYOROVICH
Iqlimga mos qishloq xo‘jaligi innovatsiyalarini qabul qilishda institutsional to‘siqlar: Ў‘zbekiston qishloq xo‘jaligi misolida.....390
ДИНАРА ТАШЕВНА ГАФАРОВА
Влияние структурных реформ на устойчивость экономического роста Узбекистана.....398
NARMETOVA DILAFRUZ AZAMATOVNA
Mintaqaviy rivojlanishda iqtisodiy salohiyatdan foydalanish va raqobatbardoshlikni ta'minlashning nazariy asoslari (Xorazm viloyati misolida).....405
TOSHOV MIRZABEK HAKIMOVICH
Buxoro viloyatida sanoat tarmoqlarini takomillashtirish va diversifikatsiya qilish masalalari.....413
RAXMONQULOVA NAFISA OLIMJON QIZI
Hududlar iqtisodiyotining tarkibiy transformatsiyasi: baholash usullari va ko‘rsatkichlari.....420
ISMATULLAYEV JASUR ANVAROVICH
Mintaqalarni barqaror rivojlantirishda investitsion strategiyani shakllantirishning o‘ziga xos jihatlari.....427
BOZOROVA MADINA RAXMAT QIZI
Ta’lim xizmatlari bozorini shakllantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmi.....434
INOBATOV ABROR BOSHLAROVICH
Tijorat banklarida korporativ boshqaruv tizimini takomillashtirish zarurati va uning bank faoliyati samaradorligiga ta’siri.....441
ABDUVA**LIYEV ZAFAR MAXMUDOVICH**
Raqamli transformatsiya sharoitida qurilish obyektlari qiymatini aniqlash jarayonini optimallashtirishning zamonaviy usullari.....450
XANNAROV KOMILJON KARIMOVICH
Davlat byudjetidan aholini uy-joy bilan ta’minlash xarajatlarini ta’minlashning nazariy asoslari.....461

ОЧИЛОВ БАХТИЁР МУМИНЖОНОВИЧ
Инновационные стратегии корпоративного управления в цифровой трансформации железнодорожного транспорта.....467
БЕГЛАЕВ УЧҚУН ХУРРАМОВИЧ
Балиқчиликни ривожлантиришда инновацион технологиялардан фойдаланишни такомиллаштириш.....478
МЫРЗАЕВ БАТЫР ЖИЕНБАЕВИЧ, ДЖУМАНИЯЗОВ УББИНИЯЗ ИСМАЙЛ УЛЫ
Сельское хозяйство и перспективы социально-экономического развития Узбекистана.....488
SUNATOV JO‘RABEK TURG‘UNBEK O‘G‘LI
Aholiga aloqa va axborotlashtirish xizmatlari rivojlanish dinamikasining statistik tahlili.....500
ДЖАМАЛОВА АСАЛЬ САЙДУВАЛИЕВНА
Научно-методический подход к классификации цепочек добавленной стоимости в овощеводстве.....508
SAMADQULOV MUHAMMADJON
O‘zbekistonda milliy iqtisodiyot innovatsion salohiyatidan foydalanish omillarini ekonometrik modellashtirish va prognozlash.....516
ASADOV BAXSHULLO XASANBOY O‘G‘LI
Mehmon uylari tashkil etishning oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirishdagi o‘rni va turizm sohasidagi ahamiyati.....528
XAZRATKULOV O‘KTAMJON XIKMATULLAYEVICH
Raqamli to‘lov tizimlarining iqtisodiy mohiyati va ularning moliya tizimidagi o‘rni.....534
BOROTOV SHAROFIDDIN JUMAQUL O‘G‘LI
Zamonaviy ekonometrik modellar asosida makroiqtisodiy ko‘rsatkichlarni prognozlash usullari.....546
IBRAGIMOVA MADINA ISMOILOVNA
Xizmat ko‘rsatish tarmoqlarida innovatsion xizmatlar orqali raqobatbardoshlikni ta’minlashning metodologik asoslari.....555
ABDULLAYEVA SHAHLOXON KAMOLADDIN QIZI
Raqamli bank xizmatlarini takomillashtirishning nazariy va amaliy asoslari.....562
BOBOJONOVA MADINA JUMANIYOZ QIZI
Hududlarda agroturizmni rivojlantirish konsepsiyasining evolyutsiyasi va ilmiy-nazariy asoslari.....567
URAZMATOV JONIBEK MUSURMANOVICH
Qo‘shilgan qiymat solig‘ini undirish jarayonida soliq tafovutini (VAT GAP) aniqlash va baholash usullari.....574
SODIQOVA NIGORA TURAYEVNA
Hududlar iqtisodiyotini rivojlantirishda yengil sanoat tarmog‘i imkoniyatlari (Buxoro viloyati misolida).....583

QO‘SHILGAN QIYMAT SOLIG‘INI UNDIRISH JARAYONIDA SOLIQ TAFOVUTINI (VAT GAP) ANIQLASH VA BAHOLASH USULLARI

URAZMATOV JONIBEK MUSURMANOVICH
Guliston davlat universiteti Buxgalteriya hisobi
va moliya kafedrasi dotsenti v.b. (PhD)
E-mail: jonibei1186@gmail.com
ORCID: 0009-0005-9468-5761

Annotatsiya. Mazkur maqolada qo‘shilgan qiymat solig‘ini undirish jarayonida yuzaga keladigan soliq tafovuti (VAT gap)ni aniqlash va baholashning nazariy-metodologik asoslari kompleks tarzda tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida VAT gap tushunchasining iqtisodiy mohiyati ochib berilib, uni baholashda qo‘llaniladigan top-down va bottom-up yondashuvlarning afzalliklari hamda cheklovlari qiyosiy tahlil qilinadi. Xalqaro tajriba asosida soliq ma’murchiligi sifati, raqamli texnologiyalar va riskka asoslangan nazorat mexanizmlarining soliq tafovutini qisqartirishdagi roli baholanadi. Shuningdek, O‘zbekiston soliq tizimi sharoitida VAT gapni baholashning adaptiv yondashuvi taklif etilib, uning fiskal samaradorlikni oshirishdagi ahamiyati ilmiy jihatdan asoslanadi.
Kalit so‘zlar: qo‘shilgan qiymat solig‘i, soliq tafovuti (VAT gap), top-down yondashuv, bottom-up yondashuv, soliq ma’murchiligi, fiskal samaradorlik, riskka asoslangan nazorat, raqamli iqtisodiyot.

Аннотация. Гарантированное сохранение жизнеспособности зерновых культур, включающих однолетние и многолетние виды, хранящихся в Национальном генофонде, для будущих поколений, регулярное обновление их всхожести, а также использование их в селекции для создания новых сортов и в качестве донорских форм имеют важное значение. В данной статье представлены практические работы по восстановлению всхожести коллекционных образцов мягкой пшеницы.
Ключевые слова: налог на добавленную стоимость, налоговый разрыв (VAT gap), подход top-down, подход bottom-up, налоговое администрирование, фискальная эффективность, риск-ориентированный контроль, цифровая экономика.

Abstract. This article provides a comprehensive analysis of the theoretical and methodological foundations for identifying and assessing the value added tax gap (VAT gap) in the VAT collection process. The study examines the economic nature of the VAT gap and offers a comparative evaluation of the top-down and bottom-up assessment approaches. Drawing on international experience, the role of tax administration quality, digital technologies, and risk-based control mechanisms in reducing the VAT gap is assessed. An adaptive approach to measuring the VAT gap under the conditions of the tax system of Uzbekistan is proposed, and its significance for enhancing fiscal efficiency is substantiated.
Keywords: value added tax, VAT gap, top-down approach, bottom-up approach, tax administration, fiscal efficiency, risk-based control, digital economy.

KIRISH

Qo‘shilgan qiymat solig‘i (QQS) zamonaviy fiskal tizimlarda davlat budjeti daromadlarini shakllantirishda yetakchi o‘rinlardan birini egallaydi. Ushbu soliq turi ishlab chiqarish va iste’mol zanjirining barcha bosqichlarini qamrab olishi,

nisbatan neytral xususiyatga ega bo‘lishi hamda barqaror daromad manbai sifatida namoyon bo‘lishi bilan ajralib turadi. Biroq, QQSning yuqori fiskal salohiyatiga qaramay, uni undirish jarayonida real tushumlar bilan iqtisodiy faollik hajmidan kelib chiqib hisoblanadigan potentsial tushumlar o‘rtasida sezilarli tafovut yuzaga kelmoqda. Mazkur holat fiskal siyosat samaradorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatib, davlatning ijtimoiy-iqtisodiy majburiyatlarini to‘liq moliyalashtirish imkoniyatlarini cheklaydi.

Ilmiy adabiyotlarda mazkur muammo soliq tafovuti (VAT gap) tushunchasi orqali izohlanib, u soliqdan bo‘yin tovlash, soliq ma’murchiligidagi institutsional va tashkiliy kamchiliklar, shuningdek, iqtisodiyotning norasmiy sektori ulushi bilan bevosita bog‘liq holda talqin qilinadi. VAT gap nafaqat soliq tushumlarining yetishmasligini aks ettiruvchi ko‘rsatkich, balki soliq tizimi samaradorligini baholashda muhim diagnostik instrument sifatida ham e’tirof etiladi. Shu bois, mazkur ko‘rsatkichni aniqlash va baholash metodologiyasini takomillashtirish fiskal barqarorlikni ta’minlashning ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Xalqaro amaliyotda VAT gapni baholashda asosan top-down va bottom-up yondashuvlar qo‘llanilib, ularning har biri turli ma’lumotlar bazasi va hisoblash mexanizmlariga tayanadi. Top-down yondashuv makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar asosida potentsial QQS tushumlarini baholash imkonini bersa, bottom-up yondashuv mikro darajadagi soliq ma’lumotlari va nazorat natijalari asosida soliq yo‘qotishlarini aniqlashga qaratilgan. Ilmiy tadqiqotlarda ushbu metodlarning qo‘llanilishi bo‘yicha turli qarashlar mavjud bo‘lib, ularning aniqligi va amaliy samaradorligi institutsional muhit, statistik ma’lumotlar sifati va soliq ma’murchiligi rivojlanganlik darajasi bilan chambarchas bog‘liq ekani ta’kidlanadi.

So‘nggi yillarda raqamli iqtisodiyot sharoitida soliq ma’murchiligining transformatsiyalashuvi VAT gapni qisqartirish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Elektron hisob-fakturalar, real vaqt rejimidagi soliq monitoringi, katta hajmdagi ma’lumotlarni tahlil qilish va riskka asoslangan nazorat mexanizmlarining joriy etilishi soliq tafovutini aniqlash aniqligini oshirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, ushbu instrumentlarning milliy soliq tizimlariga moslashtirilishi ilmiy asoslangan adaptiv yondashuvlarni ishlab chiqishni talab etadi[1].

O‘zbekiston Respublikasida soliq tizimini modernizatsiya qilish doirasida QQS ma’murchiligini takomillashtirish, soliq tushumlarini barqarorlashtirish va yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirishga qaratilgan keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Biroq, amaldagi tadqiqotlar va amaliy baholashlar VAT gapni aniqlash va baholash bo‘yicha yagona, tizimli va moslashuvchan metodologiyaning yetarli darajada shakllanmaganligini ko‘rsatadi. Mazkur holat O‘zbekiston sharoitida xalqaro tajribani inobatga olgan holda VAT gapni baholashning adaptiv yondashuvini ishlab chiqish zarurligini yuzaga keltirmoqda.

Shu nuqtai nazardan, mazkur maqola qo‘shilgan qiymat solig‘ini undirish jarayonida soliq tafovutini aniqlash va baholash usullarini nazariy va empirik

jihatdan tahlil qilish, xalqaro tajriba asosida ularning afzallik va cheklovlarini aniqlash hamda O‘zbekiston soliq tizimi sharoitida qo‘llash mumkin bo‘lgan adaptiv metodologik yondashuvni ilmiy jihatdan asoslashga qaratilgan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Qo‘shilgan qiymat solig‘ini undirish jarayonida yuzaga keladigan soliq tafovutini (VAT gap) aniqlash va baholash masalasi so‘nggi o‘n yilliklarda fiskal siyosat va soliq ma’murchiligi bo‘yicha ilmiy tadqiqotlarning muhim yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Ilmiy adabiyotlarda VAT gap soliq tizimi samaradorligini baholashda diagnostik ko‘rsatkich sifatida talqin qilinib, uning miqdori va dinamikasi fiskal yo‘qotishlar ko‘lamini aks ettiruvchi asosiy indikator sifatida e’tirof etiladi.

Xalqaro ilmiy va metodologik adabiyotlarda VAT gap tushunchasining nazariy asoslari va uni baholash usullari, avvalo, OECD tomonidan ishlab chiqilgan tadqiqot va tavsiyalarda tizimli yoritilgan. OECD tadqiqotlarida VAT gap potentsial va amaldagi QQS tushumlari o‘rtasidagi farq sifatida aniqlanib, ushbu ko‘rsatkich soliq ma’murchiligi sifati, soliq intizomi va institutsional muhit bilan bevosita bog‘liqligi ta’kidlanadi. Ayniqsa, OECD ishlanmalarida VAT gapni baholashda top-down yondashuvning makroiqtisodiy tahlil imkoniyatlari va bottom-up yondashuvning mikro darajadagi aniqligi bir-birini to‘ldiruvchi metodlar sifatida qaraladi[10].

VAT gapni aniqlashning metodologik asoslari International Monetary Fund tadqiqotlarida ham keng yoritilgan. Xalqaro valyuta fondi tomonidan ishlab chiqilgan metodik qo‘llanmalarda VAT gap soliqdan bo‘yin tovlash, soliq ma’murchiligidagi kamchiliklar va iqtisodiyotning norasmiy sektori bilan bog‘liq murakkab ko‘rsatkich sifatida talqin qilinadi. IMF tadqiqotlarida rivojlanayotgan mamlakatlar uchun VAT gapni baholashda statistik ma’lumotlar cheklanganligi sababli adaptiv va kombinatsiyalashgan yondashuvlardan foydalanish zarurligi alohida ta’kidlanadi. Mazkur qarashlar ushbu tadqiqotda O‘zbekiston sharoitiga moslashgan metodologiyani ishlab chiqishda muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qildi.

Yevropa Ittifoqi mamlakatlari tajribasi VAT gapni baholash va monitoring qilish bo‘yicha eng rivojlangan amaliyotlardan biri hisoblanadi. European Commission tomonidan muntazam e’lon qilinadigan hisobotlarda VAT gap Yevropa mamlakatlarida fiskal siyosat samaradorligini baholashning asosiy ko‘rsatkichlaridan biri sifatida qo‘llaniladi. Ushbu tadqiqotlarda raqamli soliq infratuzilmasi, elektron hisob-fakturalar va real vaqt rejimidagi monitoring tizimlarining joriy etilishi VAT gapning izchil qisqarishiga olib kelgani empirik ma’lumotlar asosida isbotlangan.

Ilmiy maqolalarda VAT gapning shakllanish sabablari chuqur tahlil qilinadi. Jumladan, Keen va Smith tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda QQS bo‘yicha firibgarlik va soliqdan bo‘yin tovlash mexanizmlari VAT gapning asosiy manbalari sifatida ko‘rsatiladi. Slemrod va Alm tadqiqotlarida esa soliq tafovuti soliq

to‘lovchilar xulq-atvori, nazorat intensivligi va institutsional ishonch bilan bog‘liq holda izohlanadi. Ushbu ilmiy qarashlar VAT gapni faqat fiskal yo‘qotish emas, balki institutsional muammo sifatida talqin qilishga ilmiy asos yaratadi.

Shu bois, mazkur tadqiqot yuqorida ko‘rib chiqilgan ilmiy adabiyotlarda aniqlangan nazariy va metodologik bo‘shliqlarni to‘ldirishga, VAT gapni aniqlash va baholashning xalqaro tajribaga asoslangan, biroq O‘zbekiston soliq tizimi sharoitiga moslashtirilgan adaptiv yondashuvini ishlab chiqishga qaratilgan bo‘lib, uning ilmiy va amaliy ahamiyati yuqori hisoblanadi.

TADQIQOT METODLARI

Mazkur tadqiqotda qo‘shilgan qiymat solig‘ini undirish jarayonida yuzaga keladigan soliq tafovutini (VAT gap) aniqlash va baholashning ilmiy-metodologik asoslarini ishlab chiqish maqsadida kompleks, ko‘p bosqichli va integratsiyalashgan tadqiqot metodlari majmuasi qo‘llanildi. Tadqiqot metodologiyasi fiskal nazariya, soliq ma’murchiligi va institutsional iqtisodiyot yondashuvlarining uyg‘unlashuviga asoslandi.

Birinchi bosqichda VAT gap tushunchasining nazariy mohiyatini aniqlash hamda uni baholash usullarini tizimlashtirish maqsadida ilmiy abstraksiya, induksiya va deduksiya usullaridan foydalanildi. Ushbu bosqichda soliq tafovuti bo‘yicha xalqaro ilmiy adabiyotlar, normativ-metodik hujjatlar va yetakchi iqtisodiy maktablarning konseptual qarashlari tahlil qilindi.

Ikkinchi bosqichda VAT gapni baholashda keng qo‘llaniladigan top-down va bottom-up yondashuvlarning metodologik xususiyatlarini aniqlash maqsadida qiyosiy tahlil usuli qo‘llanildi. Top-down yondashuv doirasida makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar, milliy hisoblar tizimi ma’lumotlari va iste’mol strukturasiga oid statistik axborotlar asosida potentsial QQS tushumlari baholandi. Bottom-up yondashuv doirasida esa soliq organlari ma’lumotlari, soliq tekshiruvlari natijalari va riskka asoslangan nazorat ko‘rsatkichlari asosida real yo‘qotishlar aniqlandi.

Uchinchi bosqichda soliq tafovuti hajmi va dinamikasini aniqlash maqsadida iqtisodiy-statistik usullardan foydalanildi. Xususan, vaqt qatorlari tahlili yordamida QQS tushumlarining o‘sish tendensiyalari va ularning makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar bilan o‘zaro bog‘liqligi baholandi. Ushbu bosqichda VAT gap ko‘rsatkichlarining vaqt bo‘yicha o‘zgarishini aniqlash fiskal barqarorlikka ta’sir etuvchi omillarni tahlil qilish imkonini berdi.

To‘rtinchi bosqichda VAT gapning fiskal samaradorlikka ta’sirini baholash maqsadida ekonometrik tahlil usullari qo‘llanildi. Korrelyatsion va regressiyaviy modellar orqali soliq tafovuti, soliq ma’murchiligi sifati va QQS tushumlari o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqliklar empirik jihatdan baholandi. Ushbu tahlil natijalari VAT gapni qisqartirishda soliq ma’murchiligi mexanizmlarining rolini ilmiy asoslashga xizmat qildi.

Beshinchi bosqichda xalqaro tajribani o‘rganish va uni milliy soliq tizimi sharoitida moslashtirish maqsadida institutsional va qiyosiy-huquqiy tahlil

usullaridan foydalanildi. Mazkur bosqichda rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlarda VAT gapni baholash va qisqartirish bo‘yicha qo‘llanilayotgan mexanizmlar o‘rganilib, ularning O‘zbekiston sharoitida qo‘llash imkoniyatlari baholandi.

Tadqiqotning yakuniy bosqichida olingan natijalarni umumlashtirish, ilmiy xulosalar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish maqsadida sintez, normativ tahlil va ekspert baholash usullari qo‘llanildi. Ushbu metodlar asosida O‘zbekiston soliq tizimi sharoitida VAT gapni aniqlash va baholashning adaptiv yondashuvi ishlab chiqildi hamda uning fiskal samaradorlikni oshirishdagi ahamiyati ilmiy jihatdan asoslandi.

Empirik va tahliliy natijalar:

O‘tkazilgan empirik tadqiqotlar natijalari qo‘shilgan qiymat solig‘ini undirish jarayonida yuzaga keladigan soliq tafovuti (VAT gap) fiskal samaradorlikni baholashda muhim ko‘rsatkich ekanligini tasdiqladi. Tadqiqot doirasida VAT gapning hajmi, dinamikasi hamda uning soliq ma’murchiligi sifati bilan o‘zaro bog‘liqligi kompleks tahlil qilindi.

1-jadval

O‘zbekiston Respublikasida QQS tushumlari va undirish ko‘rsatkichlari (2020–2024)

Yil	Byudjetga tushumlar (mlrd so‘m)	QQS tushumlari ulushi (%)	Raqamlashtirilgan invoyslar soni (ming)	QQS tushumlarining yillik o‘sish sur’ati (%)
2020	45 000	42	1 200	18
2021	53 000	43	1 450	20
2022	62 000	44	1 700	22
2023	71 000	45	2 000	19
2024	82 000	46	2 300	23

Manba: https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/prices-and-indexes-2

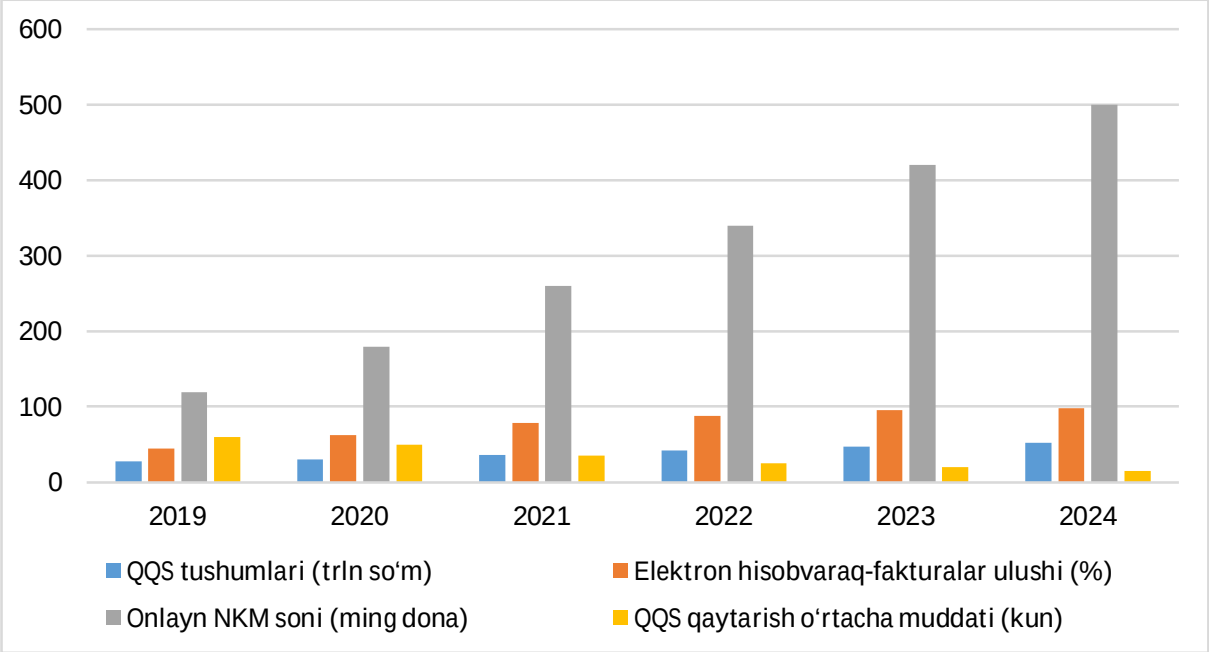
Top-down yondashuv asosida amalga oshirilgan hisob-kitoblar makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar, yakuniy iste’mol hajmi va QQS stavkalari o‘rtasidagi nomutanosibliklar mavjudligini ko‘rsatdi. Potentsial QQS tushumlari bilan amaldagi tushumlar o‘rtasidagi tafovutning barqaror saqlanib qolishi iqtisodiyotda norasmiy sektor ulushining yuqoriligi hamda soliq imtiyozlarining fiskal bazani toraytiruvchi ta’siri bilan izohlanadi. Mazkur natijalar VAT gapning faqat soliqdan bo‘yin tovlash emas, balki institutsional va strukturaviy omillar bilan ham bog‘liq ekanligini ko‘rsatadi.

Bottom-up yondashuv doirasida o‘tkazilgan tahlillar soliq organlari ma’lumotlari va nazorat tadbirlari natijalariga asoslangan holda VAT gapning shakllanish manbalarini aniqlash imkonini berdi. Empirik natijalar shuni ko‘rsatdiki, soliq tafovutining asosiy qismi yuqori xavfli iqtisodiy faoliyat turlarida, xususan, naqd pul aylanmasi ustun bo‘lgan va hisob-kitoblarning

shaffofligi past bo‘lgan sohalarda jamlangan. Bu holat riskka asoslangan nazorat mexanizmlarining VAT gapni qisqartirishdagi muhim rolini tasdiqlaydi.

VAT gap dinamikasining vaqt qatorlari tahlili soliq ma’murchiligida raqamli texnologiyalar joriy etilgan davrlarda tafovut hajmining nisbatan qisqarganini ko‘rsatdi. Elektron hisob-fakturalar va real vaqt rejimidagi monitoring elementlari qo‘llanilgan davrda QQS tushumlarining prognoz ko‘rsatkichlariga yaqinlashuvi kuzatildi. Ushbu empirik natija raqamlashtirish jarayonlari VAT gapni baholash aniqligini oshirish bilan bir qatorda, uning real qisqarishiga ham xizmat qilayotganini ko‘rsatadi.

Ekonometrik tahlil natijalari VAT gap hajmi bilan soliq ma’murchiligi sifati ko‘rsatkichlari o‘rtasida teskari bog‘liqlik mavjudligini aniqladi. Regressiya modellari natijalariga ko‘ra, soliq nazoratining selektivligi va riskka asoslangan yondashuvlar ulushining oshishi VAT gapning qisqarishiga statistik jihatdan ahamiyatli ta’sir ko‘rsatadi. Shu bilan birga, soliq imtiyozlari ulushining oshishi VAT gapning kengayishiga olib keluvchi omil sifatida namoyon bo‘ldi[9].

1-rasm. O‘zbekistonda QQSni undirishda raqamlashtirish ko‘rsatkichlari va fiskal natijalar dinamikasi (2019–2024 yy.)

Xalqaro tajriba bilan qiyosiy tahlil shuni ko‘rsatdiki, rivojlangan mamlakatlarda VAT gap odatda past darajada bo‘lib, bu holat soliq ma’murchiligining yuqori institutsional rivojlanganligi va ma’lumotlarga asoslangan boshqaruv mexanizmlarining keng qo‘llanilishi bilan izohlanadi. O‘zbekiston sharoitida olingan empirik natijalar VAT gapni qisqartirish uchun xalqaro metodologiyalarni to‘liq ko‘chirish emas, balki ularni milliy institutlar va statistik ma’lumotlar imkoniyatlarini hisobga olgan holda adaptiv tarzda qo‘llash zarurligini ko‘rsatdi.

Empirik va tahliliy natijalar VAT gapni aniqlash va baholashda top-down va bottom-up yondashuvlarni uyg‘unlashtirgan adaptiv metodologiya qo‘llash eng maqbul yechim ekanligini ilmiy jihatdan asoslab berdi. Mazkur yondashuv fiskal yo‘qotishlarning real ko‘lamini aniqlash, soliq ma’murchiligi samaradorligini oshirish hamda QQS tushumlarini barqarorlashtirish imkonini beradi.

MUHOKAMA

Mazkur tadqiqot doirasida olingan empirik natijalar qo‘shilgan qiymat solig‘ini undirish jarayonida soliq tafovutini (VAT gap) aniqlash va baholash fiskal samaradorlikni ta’minlashda muhim diagnostik instrument ekanligini tasdiqlaydi. Natijalarning tahlili shuni ko‘rsatadiki, VAT gapning mavjudligi faqat soliqdan bo‘yin tovlash bilan cheklanmay, balki soliq ma’murchiligidagi institutsional cheklovlar, normativ-huquqiy bazaning murakkabligi va iqtisodiyotning norasmiy segmentlari bilan uzviy bog‘liqdir.

Xalqaro tajriba shuni ko‘rsatadiki, rivojlangan mamlakatlarda VAT gapni baholash va qisqartirish siyosati soliq ma’murchiligini raqamlashtirish, riskka asoslangan nazorat mexanizmlarini joriy etish va ma’lumotlarga asoslangan boshqaruv tamoyillariga tayanadi. Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida olib borilgan tadqiqotlar VAT gapning izchil qisqarishi elektron hisob-fakturalar, real vaqt rejimidagi soliq monitoringi va ma’lumotlar almashinuvi tizimlarining keng joriy etilishi bilan bevosita bog‘liq ekanligini ko‘rsatadi. Mazkur tajriba VAT gapni aniqlashning aniqligi va baholashning ishonchliligini oshirish bilan bir qatorda, uning real qisqarishiga ham xizmat qilayotganini tasdiqlaydi.

Xalqaro valyuta fondi va Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti tomonidan ishlab chiqilgan metodologik yondashuvlar VAT gapni baholashda top-down va bottom-up usullarni bir-birini to‘ldiruvchi instrumentlar sifatida qo‘llash zarurligini ta’kidlaydi. Tadqiqot natijalari ham ushbu konseptual qarashlar bilan uyg‘un bo‘lib, faqat bitta metodga tayanish soliq tafovutining real ko‘lamini to‘liq aks ettirmasligini ko‘rsatadi. Shu bois, O‘zbekiston sharoitida ushbu yondashuvlarni integratsiyalashgan holda qo‘llash ilmiy va amaliy jihatdan eng maqbul yechim sifatida namoyon bo‘ladi.

Muhokama jarayonida muhim jihatlardan biri sifatida soliq imtiyozlari va preferensiyalarning VAT gapga ta’siri aniqlanadi. Jahon tajribasida soliq imtiyozlarining haddan tashqari kengayishi fiskal bazaning torayishiga va soliq tafovutining kengayishiga olib kelgani kuzatiladi. Tadqiqot natijalari O‘zbekiston sharoitida ham soliq imtiyozlari fiskal samaradorlik nuqtai nazaridan qayta ko‘rib chiqilishi zarurligini ko‘rsatadi.

Shuningdek, bixevioristik iqtisodiyot doirasidagi xalqaro tadqiqotlar soliq tafovutini qisqartirishda majburiy nazorat bilan bir qatorda ixtiyoriy rioyani rag‘batlantirish muhimligini asoslaydi. Selektiv, prognoz qilinadigan va shaffof soliq nazorati soliq to‘lovchilarning adolat hissini kuchaytirib, ularning qonuniy xatti-harakatlarini rag‘batlantiradi. Mazkur yondashuv VAT gapni qisqartirishning uzoq muddatli va barqaror mexanizmi sifatida e’tirof etiladi[6].

Muhokama natijalari shuni ko‘rsatadiki, jahon tajribasi asosida ishlab chiqilgan VAT gapni aniqlash va baholash metodologiyalarini milliy sharoitga moslashtirish fiskal siyosat samaradorligini oshirish, soliq ma’murchiligini modernizatsiya qilish va barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta’minlashning muhim sharti hisoblanadi. Mazkur ilmiy xulosalar DSc dissertatsiyasi doirasida taklif etilayotgan adaptiv yondashuvning nazariy va amaliy ahamiyatini yanada mustahkamlaydi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot qo‘shilgan qiymat solig‘ini undirish jarayonida yuzaga keladigan soliq tafovutini (VAT gap) aniqlash va baholash fiskal siyosat samaradorligini ta’minlashda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega ekanligini asoslab berdi. O‘tkazilgan nazariy va empirik tahlillar natijalari VAT gap nafaqat soliqdan bo‘yin tovlash oqibati, balki soliq ma’murchiligi sifati, institutsional muhit va iqtisodiyotning norasmiy sektori bilan chambarchas bog‘liq murakkab ko‘rsatkich ekanligini ko‘rsatdi.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, VAT gapni aniqlash va baholashda top-down va bottom-up yondashuvlarning har biri alohida afzalliklarga ega bo‘lib, ularni integratsiyalashgan holda qo‘llash soliq tafovutining real ko‘lamini aniqlash imkonini beradi. Faqat bitta metodga tayanish soliq yo‘qotishlarini to‘liq aks ettirmasligi, shuningdek, fiskal qarorlar qabul qilishda noto‘g‘ri xulosalarga olib kelishi mumkinligi ilmiy jihatdan asoslandi.

Empirik natijalar raqamli texnologiyalar, elektron hisob-fakturalar va riskka asoslangan nazorat mexanizmlarining joriy etilishi VAT gapning qisqarishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatishini tasdiqladi. Shu bilan birga, soliq imtiyozlarining fiskal bazani toraytiruvchi ta’siri VAT gapning kengayishiga sabab bo‘luvchi omillardan biri sifatida aniqlanib, ularni fiskal samaradorlik nuqtai nazaridan qayta ko‘rib chiqish zarurligi asoslandi.

Tadqiqot natijalari qo‘shilgan qiymat solig‘ini undirish jarayonida soliq tafovutini aniqlash va baholash fiskal barqarorlikni ta’minlash, soliq ma’murchiligini modernizatsiya qilish va davlat budjeti daromadlarini oshirishning muhim instrumenti ekanligini ilmiy jihatdan tasdiqlaydi. Mazkur ilmiy xulosalar DsC dissertatsiyasi doirasida ishlab chiqilayotgan konseptual yondashuvlarni boyitib, ularni amaliyotga tatbiq etish uchun mustahkam ilmiy zamin yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. OECD. Measuring the Tax Gap: Guidance on Estimation Methods. Paris: OECD Publishing, 2017.

2. OECD.Tax Administration 3.0: The Digital Transformation of Tax Administration. Paris: OECD Publishing, 2020.

3. International Monetary Fund.Measuring and Addressing the VAT Gap in Developing Economies. IMF Technical Notes and Manuals. Washington, D.C., 2018.

4. International Monetary Fund.Revenue Administration: Managing Compliance Risks. Washington, D.C., 2015.

5. European Commission.Study and Reports on the VAT Gap in the EU Member States. Brussels, annual editions (2016–2023).

6. Keen, M., & Smith, S.VAT Fraud and Evasion: What Do We Know and What Can Be Done? National Tax Journal, 2006, Vol. 59(4), pp. 861–887.

7. Slemrod, J.Tax Compliance and Enforcement. Journal of Economic Literature, 2019, Vol. 57(4), pp. 904–954.

8. Bird, R., & Gendron, P. The VAT in Developing and Transitional Countries. Cambridge University Press, 2007.

9. Alm, J. Measuring, Explaining, and Controlling Tax Evasion: Lessons from Theory, Experiments, and Field Studies. International Tax and Public Finance, 2012, Vol. 19(1), pp. 54–77.

10. World Bank. Digitalizing Tax Administration: Lessons from International Experience. Washington, D.C., 2020.

11. Torgler, B. Tax Morale and Compliance: Review of Evidence and Case Studies. World Bank Policy Research Working Paper, 2007.

12. O‘zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo‘mitasi. Qo‘shilgan qiymat solig‘i tushumlari va soliq ma’murchiligi bo‘yicha tahliliy hisobotlar. Toshkent, 2019–2024.

13. O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. Yangi tahrir. Toshkent, 2020 (amaldagi o‘zgartirish va qo‘shimchalar bilan).

14. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining soliq siyosatini takomillashtirishga oid farmon va qarorlari. Toshkent, 2018–2024.

2026-yil, mart. №3-son.

Mas'ul muharrir: Beglayev Uchqun
Musahhih: Boltayev Nurali
Sahifalovchi va dizaynerlar: Normurodov Sarvar,
Sharipov Shoxruh

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul hisoblanadi. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqolalar, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: licht-1989@mail.ru
Jurnalning telegram manzili: t.me/agrobiznes_elektronjurnal
Telefon raqami: +998939018320, +998934393000
Jurnal rasmiy sayti: https://www.agrobiznesjournal.uz

"Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 30.11.2024-yildagi №364/5-sonli qarori bilan 08.00.00-Iqtisodiyot fanlari bo'yicha, 08.05.2025-yildagi №370/5-sonli qarori bilan 06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga kiritilgan.

"Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali 2023-yil 23-maydan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan C-5669225 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami:**

**Manzilimiz: Toshkent viloyati, Qibray tumani,
Universitet ko'chasi, 2**-uy